

Prvo poglavlje u studiji o općim značajkama novohelenske narodne poezije autorica je napisala sažeto, jasno i pregledno, a to isto možemo reći i za drugo. U trećem poglavlju raspravila je problem novohelenskih narodnih pjesama tzv. *paraloga* ili *plasta*, dodirнула se značenja same riječi i današnjih teorija o njoj i zorno obradila reminiscencije iz antike koje se nalaze u takvim pjesmama. Premda nema jedinstvenog tumačenja o značenju riječi *paraloge*, tj. da li potječe od starohelenske *parakataloge* ili od riječi *kataloge* iz bizantinskog vremena, kad je značila svaku pjesmu, ipak autorica logički povezuje razna tumačenja, da bi se prihvatilo ono koje bi bilo najuvjerljivija hipoteza. U mnogim tumačenjima potpuno se opravdano oslanja na rezultate Kyriakidisa (*v. cit. lit. str. 85 i 86*) kad pjesme te vrste povezuje s antičkim mimom i pantomimom kakvi su se razvijali sve do u kasno bizantsko doba. Dobro je učinila što je pri tome istaknula da se za novohelensku poeziju upotrebljava riječ *tragudi*, a ne *ásma* ili *métos*. Osim toga, novohelenska je poezija utjecajem starohelenske preuzela i veliki broj tropa i figura kao što su *adynata* i *amehana*, a da i ne govorimo o tematici i reminiscencijama iz mitova ili iz Homera. Razumije se da je narodni pjesnik mnoge elemente obradio na svoj način; više je puta i nadmašio svoje davne uzore.

Četvrti dio studije ima za predmet pjesme o Kleftima (Hajducima), dok peti obuhvaća narodne pjesme koje su pjevali pjevači o onima koji su trbuhom za kruhom morali napuštati domovinu; vjerojatno su mnogi pečalbari i sami pjevali takve pjesme, u što nas uvjerava ljepota izraza u takvim pjesmama.

Šesti dio (*str. 69—76*) obuhvaća tužbalice za mrtvima tzv. *moiroligije*, u kojima je glavna osoba Haron kao personifikacija smrti. U tim se pjesmama vrlo očito vidi kao su antička vjerovanja o Podzemnom svijetu prešla u novohelensku poeziju, ali ih je narodni pjevač preinačio i dodao im vlastito osebuju ešatološko tumačenje. Mislim da se autorica morala malo više pozabaviti ovim pjesmama i paralelno obraditi pučka vjerovanja, koja su dopuna antičkih kao i onih u kojima su obrađeni kršćanski elementi, jer bi to dopunilo naše poznavanje stvaralačkih dostignuća narodnih bezimernih pjesnika.

Na kraju, treba istaknuti preglednost i jasnoću stila kojim je autorica napisala ovu studiju. Ona bi, ovakva kakva je sada, mogla biti dobar zametak za veće i značajnije djelo o problematici novohelenske narodne poezije, a isto tako i za temeljitije poznavanje mnogih pitanja koja se susreću kad se raspravlja o tematici i motivima u narodnoj poeziji balkanskih naroda.

T. S m e r d e l, Zagreb.

PLUTARCH, *Das Mondgesicht (De facie in orbe lunae)*. Eingeleitet übersetzt und erläutert von *Hervig Görgemanns*. Zürich, Artemis-Verlag, 1968.

Plutarh je širši javnosti znan predvsem po svojih *Vzporednih življenjepisih*, ki so navdihovali prenekaterega umetnika, tudi največjega med vsemi, Shakespeareja. Manj znana so Plutarhova *Moralia*, skoraj povsem neznano pa je, da so v tej zbirki, katere skupni naslov je pravzaprav zelo ponesrečen, zajeti tudi traktati z izrazito fizikalno in astronomsko vsebino; mednje sodi spis o obliči v lunini obli. Toda Plutarh je s tem spisom neznan le širši javnosti, ni pa bil neznanec velikim naravoslovcem, kot Alexandru von Humboldt u in Pierru Duhemu, in še celo ne astronomu Johannesu Keplerju, ki je ravno ta Plutarhov spis malo pred smrtjo prevedel v latinščino in ga opremil z obširnimi komentarjem ter pod njegovim vplivom zasnoval duhovito utopijo *Somnium sive Astronomia lunaris*. V svojem komentarju je Kepler večkrat zapisal takšne misli kot npr.: *ecce Plutarchum meae sententiae*

proxime accedentem (ad 934 D), ki dovolj zgovorno pričajo o pomembnosti Plutarhovega dialoga. In kdo bi si mislil, da izvirna sicer netočna oznaka „Lunina morja“, s katero še danes na astronomskih zemljevidih označujejo temne lise na Zemljinem satelitu, ravno od Plutarha! Plutarhov spis pa vsebuje tudi nekaj misli, ki zvenijo presenetljivo moderno. Takšna je npr. teorija o zemeljskem značaju lune (zlasti še, če jo primerjamo z drugimi antičnimi teorijami, ki so razlagale, da je luna sestavljena iz etra, iz ognja, in pod.). Takšna je nadalje misel o vročini, s katero sonce žge luno vsak mesec, kadar je nad njo v zenitu; to misel navaja Plutarh kot argument zoper obstoj živih bitij na luni (938 A); podobno misel lahko beremo tudi v modernih enciklopedijah. Naravnost bleščeča in tudi s sodobnega stališča povsem sprejemljiva je razlaga Empedoklove teorije o izvoru blede lunine svečave kot odboju sončne svetlobe (929 E). Še posebno pozornost zbujata nauk o optiki hrapavih površin (930 D), ki stoji skoraj osamljen v zgodovini antične optike. Na osnovi nekega drugega mesta (941 B) je Kepler sklepal, da je Plutarh že poznal Ameriko ali vsaj slutil obstoj novega kontinenta. Kot curiosum naj navedemo, da je isto trditev pozneje zagovarjal tudi Georg Mair in krajšo razpravo o tem objavil v izvestju mariborske gimnazije.¹

Ni treba posebej poudarjati, da vsi ti nauki in teorije niso rezultat Plutarhovega samostojnega raziskovanja, ampak predstavljajo kvintesenco razglabljanj, opažanj in znanstvenih naporov celih generacij antičnih filozofov in naravoslovcev. Plutarh je v primerjavi s njimi samo nadarjen „diletant“, kot ga označuje prevajalec v uvodu; morda bi bolj ustrezala oznaka „popularizator znanosti“. Plutarhova je samo literarna oblika, v kateri te izsledke posreduje. Ta literarna oblika pa ni nič manj mikavna kot oblika njegovih slovitihih biografij. To je v okvirno pripoved projicirana zmes zunanjih dialognih prijemov, spekulativnih razglabljanj in fantastičnega prodora v sfero iracionalnega, zmes fizikalnega logosa in eshatološkega mitosa. V tej literarni obliki nastopa Plutarh kot izrazit dedič Platonove akademske šole, ki ji je pripadal tudi v idejnem pogledu. Ravno novejša raziskava pa kažejo, da so platoniki in pitagorejci z vsemi svojimi predsotki in apriornimi predstavami o lepoti in harmoniji kosmosa marsikje prodrli veliko globlje v razumevanje materije in vesolstva kot pa npr. jonski fiziologi in atomisti. Ravno polet sproščene ustvarjalne fantazije in drznost spekulativnih konstrukcij sta pitagorejsko-platonskim raziskavam dajali tisto prodornost, ki je pozitivistično usmerjeni atomisti, oklepajoči se čvrstih tal otipljiv podatkov, niso zmogli.²

Nemški prevod Herwiga Görgemanna, eden redkih prevodov tega zahtevnega teksta v moderne jezike³ je gladek, tekoč in jasno umljiv, poleg tega pa tudi zelo zgoščen, tako da je po zunanjem obsegu skoraj enak izvorniku (medtem ko je npr. Chernissov sicer zelo bleščeči prevod skoraj na vsaki strani povprečno za eno tretjino daljši od izvornika). Prevajalcu je bilo, kot sam poudarja, „več do jasnega podajanja snovi kot pa do

¹ *Pytheas' Tanais und die Insel des Kronos in Plutarchs Schrift „Das Gesicht im Monde“*, Jahresbericht Marburg a/Drau 1909, zlasti p. 13—16. G. Mair je služboval na mariborski gimnaziji v letih 1903—1910, pred tem pa v Beljaku, Pulju in Gradcu. *Slovenski biografski leksikon* ga ne beleži, očevidno je bil nemškega roda. Nekaj podatkov o njem je v izvestju mariborske gimnazije 1910, p. 61.

² Prim. Erwin Schrödinger, *Die Natur und die Griechen*, Hamburg 1956, p. 67—68.

³ Dosegljiv mi je samo še Chernissov prevod v *Loeb Classical Library* (1957). Francoski prevod P. Raingearda (Paris 1935) poznam samo po Chernissovovi sodbi, ki ni ravno laskava (*Plutarch's Moralia XII, Loeb Classical Library*, p. 29, op. a).

zvestobe izvirnemu tekstu". To se kaže med drugim tudi ob vnašanju moderne terminologije v Plutarhovo besedilo. Tako npr. prevaja izraze ῥοπαί, ῥέπειν kot „Gravitation“, „gravitieren“ (927 CD, 228 DE). Toda — ali ni „gravitacija“ za nas pojem, ki je povezan z imenom Isaaca Newtona? Teorija, na katero se naslanja Plutarh, pa je, kot ugotavlja prevajalec v uvodu (p. 6—7), šele utirala pot Newtonovi gravitacijski teoriji. Ali ne pomeni takšen prevod potemtakem korekturo Plutarhovega znanstvenega horizonta?

Naj se ustavim še ob izrazu τμήματα δοκῶν ἀποπρηθέντα (924 B): ta nam postane lažje umljiv z neznatno Chernissovo konjekturo (ἀποπρηθέντα) kot „ožgani kosi meteorjev“, („pieces of meteors burnt out“) kakor pa v Görgemannsovem prevodu kot „odžagani kosi lesenih tramov“ („abgesägte Stücke von Holzbalken“), saj mora prevajalec ob tem sam priznati, da sta „Wortlaut und Sinn dieses Satzes umstritten“ (op. 39). Ali pa bomo morda našli zadovoljivo razlago tega nejasnega mesta v prevajalčevi napovedani razpravi Untersuchungen zu Plutarchs Dialog De facie in orbe lunae?

Toda to so le obrobne pripombe, ki ne motijo celotne podobe in ne zmanjšujejo vrednosti prevoda.

Tudi uvod je zgoščen, sočen in svež. Poleg tega je knjiga ujela ravno pravi καιρός, saj je izšla ravno v času, ko si je človeška posadka prvič v zgodovini od blizu ogledala površino Zemljinega satelita. Tako nas to delo nehote sili k razmišljanju, odpira nam razgled čez dolgo in naporno pot, ki jo je človeštvo prehodilo od prvih mitičnih predstav in meglenih hipotez do veličastnega poleta v bližino našega zagonetnega vsemirskega spremljevalca. Kot takšno pa pomeni skromen, a hkrati lep obolus, s katerim se klasična filologija oddoljuje praznovanju tega velikega znanstvenega dosežka.

K. Gantar, Ljubljana.